

JOSEPH DE MAISTRE'İN SİYASİ FİKİRLERİ

Yazan : Asistan Hakkı Demirel

GİRİŞ

Joseph de Maistre'in siyasi fikirlerinin tekikine başlamazdan evvel kısaca hayatından bahsedeceğiz. Zira hayatının, yani nerede, ne zaman ve ne gibi şartlar altında yaşadığının bilinmesi bize fikirlerinin anlaşılması bakımından faydalı olacaktır.

HAYATI. J. de Maistre 1753 te Chambéry'de doğmuştur. Babası Savoie senatosunun başkanı idi. Turin'de hukuk tahsilini bitirdikten sonra memleketine dönmüş ve burada on beş sene kadar süren sakin bir hayat geçirmiştir. Bu hayat ona okumak ve ilerde yazacağı eserler için geniş malzeme toplamak fırsatını vermiştir. Bu tarihlerde Maistre, Chambéry'nin bütün ileri gelen genç asilzadeleri gibi yeni fikirlere karşı sempati duymaktadır. Filhakika Maistre'in bu sıralarda yaptığı resmi konuşmalarda on sekizinci asra hakim olan fikirlerin tesiri açıkça görülmektedir (1). Hattâ Maistre bu demeçler yüzünden sarayın ihtarına maruz kalmış, sonradan kendisine mutlakiyet idaresinin en hararetli taraftarlarından biri denmesine rağmen, bütün hayatınca sarayda bir liberal olarak tanınmıştır. Fakat Fransız ihtilâlinin taşkınlıkları Maistre'in yeni fikirlerle karşı olan düşkünlüğünü sarsmış, Fransız orduları memleketi olan Savoie'ya girince de evvelâ Piemonte'ye oradan da Lausanne'na geçip ihtilâle karşı mücadeleye girişmiştir. Maistre en mühim siyasi fikirlerini ihtiva eden "Considerations sur la France" adlı eserini burada iken yayınlamıştır. Bir müddet sonra Lausanne'ı terk etmek mecburiyetinde kalmış ve Venedik'e gelmiştir. Bu sıralarda Savoie hanedanının durumu çok naziktir. Amiens muahedesinde İngiltere tarafından terkedilince tek dayanağı nokta olarak Rus Çarı kalmıştır. Halbuki o da yavaş yavaş Savoie hanedanına karşı bigane kalmaktadır. İşte bunun önüne geçmek içindir

(1) Discours de rentrée du Senat de 1784, Oeuvres completes, t. VII.

ki Maistre 1802 de Rus Çarı nezdine fevkalâde murahhas o'arak gönderiliyor. Burada "Essai sur le principe generateur des constitutions politiques et des autres institutions humaines" adlı eserini yayınlıyor. Maistre Turin'e döndüğü zaman yayınladığı diğer bir çok eserleri ile ölümünden sonra yayınlanan bir çok yazılarını da burada hazırlamıştır. 1817 de Çarla bir mesele (1) yüzünden aralarında ihtilâf çıkması üzerine memleketine dönüyor. Fransa'ya karşı göstermiş olduğu bağlılık kendisine faal bir vazife verilmesine mani oluyor. Bu vaziyetten müteessir olan Maistre inzivaya çekiliyor ve Rusya'da yazdığı "Du Pape", "De l'Eglise Gallicane", "Les Soirees de Saint - Petersbourg" adlı eserlerini son bir defa daha gözden geçirip neşrediyor. Bunlardan "Les Soirees de Saint - Petersbourg" ancak ölümünden sonra neşredilebilmiştir.

Maistre'in hayatı hakkındaki bu kısa izahattan sonra şimdi siyasi fikirlerinin tetkikine geçebiliriz. Maistre cemiyet'in, egemenliğin menşei, milletin mahiyeti, Anayasalar, muhtelif hükümet şekilleri gibi meselelerle meşgul olmuş ve bunlar üzerinde kendine has bir takım fikirler ileri sürmüştür. Maistre bu meselelerin tetkikinde müşahade metodunu kullanmıştır. Filhakika Maistre siyaset sahasında ak'ın k'ifavetsizliğini ve tecrübeğe yer vermek lâzım geldiğini idd'â etmektedir: "Devletin idaresini düzeltmeye çalışmak onu yıkıp tamamen idealist teoriler üzerine kurmak değildir" (2), "her ilimde ve bilhassa siyasette tecrübe nazariyatın vardığı neticelere tamamen zıt neticelere varmaktadır" (3). "Meselâ krallığın veraset yoluyla intikal etmesi sistemi ile kralın seçilmesi sistemlerini mukayese edersek nazari olarak ikincisinin çok daha üstün olduğu neticesine varırız. Halbuki tarih bunun aksine o'arak bu hükümet şeklinin - sebep olduğu kargaşahklar dolayısıyla - hükümet şekillerinden en fenası olduğunu göstermektedir" (4). Maistre bunun gibi daha bir çok misaller vererek siyaset sahasında müşahadenin önemini belirtmektedir. Maistre'e göre mevcut nizamı ıslaha kalkışmazdan önce inceden inceve bir tetkike girişmek, meselâ monarşik bir rejim yerine cumhuriyet rejimini tesise girişmeden önce tarihi tetkik etmek, şimdiye kadar kaç monarşi, kaç cumhuriyet kurulmuş olduğunu, bunların ne genişlikte bir ülkede tesis edilmiş bulunduğunu, ve ne kadar zaman yaşayabilmiş oldukları araş-

(1) Maistre, Çar tarafından Jesuitlerin Rusyadan çıkarılmasına dair verilen karara şiddetle muhalefet etmiştir.

(2) Lettres savoies, 2e lettre, Oeuvres compl., T. VII.

(3) Etude sur la souverainette, liv. 2, ch. II, Oeuvres compl. T. I.

(4) Essai sur le principe generateur des Constitutions politiques, Parag. LII, Oeuvres compl. T. I.

tırmak lâzımdır (1).

Bazı müellifler Maistre'in, siyaset ilmi sahasında tatbik edilecek tek metodun tarihi metod olması lâzım geldiğinde bu kadar ısrar etmekle beraber kendisinin bu tavsiyeye riayet etmemiş olduğunu söylemişlerdir (2). Fakat ele aldığı siyasi meseleler hakkındaki fikirlerini tetkik ederken göreceğiz ki Maistre nazariyelerini dâima hadiseler üzerine dayandıрмаğa çalışmaktadır. Hattâ Maistre vakıalara o kadar kıymet vermiştir ki bir müesseseyi sırf geçmişte mevcut olması dolayısıyla meşru görecekt kadar ileri varmıştır (3). Filhakika Maistre bir müessesenin sırf mevcut bulunmasının onu meşru göstermeye kâfi gelebileceğini görememiştir; mesele Rousseau'nun, Grotius'u "vakiadan hukuk çıkarması" dolayısıyla tenkit etmesini doğru bulmamaktadır (4). Halbuki burada Rousseau'nun tenkid ettiği şey Grotius'un müşahade metodunu kullanması değil, fakat meselâ esareti sırf tarihte rastlanması sebebiyle meşru saymasıdır.

Maistre ele aldığı siyasi meselelerin tetkikinde müşahade metodunu kullanmakla iktifa etmemiş, hakiki bir siyaset ilminin ancak tecrübe metodu ile kurulabileceğini isbata da çalışmıştır (5). Daha ilk eserinde bir takım siyaset kanunlarının mevcut olduğunu, bu nizamın Allah tarafından kurulmuş bulunduğunu insanların mes'ut olabilmeleri için bu kanunlara uygun hareket etmeleri lâzım geldiğini, siyaset ilminin gayesinin bu kanunları bulup ortaya koymak olduğunu söylemektedir. Fakat bu kanunlar nasıl bulunacaktır? Maistre bu kanunların ancak tecrübe ve müşahade yoluyla bulunabileceğini isbat etmek için "nazariyatla fiiliyatın birbirinden tamamen ayrı neticelere varmasından istifade etmekte" (6), nazariyatla fiiliyat birbirinden tamamen ayrı neticelere vardıklarına göre siyaset sahasına hakim olan tabii kanunları bulmak için müşahadeye başvurmaktan başka çare var mıdır (7) demektedir.

KISIM I

CEMIYET — EGEMENLİK — MILLET

Daha önce de söylediğimiz gibi, Maistre gençliğinde asrının cereyan-

- (1) *Considerations sur la France*, ch. IV, *Oeuvres compl.* T. I.
- (2) Faguet, *Politiques et Moralistes du XIX siècle*, T. I, p. 62.
- (3) F. Bayle, *Les idées politiques de J. de Maistre*, p. 27.
- (4) *Examen d'un écrit de J. J. Rousseau sur l'inégalité parmi les hommes*, ch. I. *Ouvres compl.*, T. VII.
- (5) F. Bayle, *op. cit.*, p. 24.
- (6) F. Bayle, *op. cit.*, p. 25.
- (7) *Sur les délais de la justice divine dans la punition des coupables*, note I, *Ouvres compl.*, T. V.

larına karşı büyük bir sempati göstermiş ve hattâ 1777 de Savoie senatosunun açılışı münasebetiyle söylediği bir nutukta "insanların her şeyi yapabilmek iktidarından bezerek, arzularıyla hürriyetlerinin bir kısmından feragat edip cemiyeti meydana getirdiklerinden" (1) bahsetmiştir. Fakat sonradan J. de Maistre bu fikirlere tamamen zıt fikirler ileri sürmüştür, cemiyetin, egemenliğin, milletin insan iradesinin mahsulü olmayıp tabii bir tekâmülün neticesi olduğunu göstermeye çalışmıştır.

I. CEMİYETİN MENŞEI :

Maistre'e göre cemiyet tabii bir müessesedir. Maistre "İçtimai Mukavele" yi siddetle tenkit eder. Ona göre Rousseau bir taraftan, Montesquieu ile birlikte bir memleket için en iyi hükümet şeklinin o memleketin ihtiyaçlarına en iyi cevap veren hükümet şekli olduğunu kabul edip (2), diğer taraftan tek meşru hükümet şeklinin demokrasi olduğunu söylemekle tezada düşmektedir. Filhakika bir memleket için en iyi hükümet şeklinin o memleketin hususiyetlerine en iyi şekilde cevap veren hükümet şekli olduğu, yani muayyen bir hükümet şeklinin her memleket için en iyi hükümet şekli olması lâzım gelmeyeceği kabul edilince artık her hükümetin bir mukaveleye dayanması lüzumu iddia edilemez (3). Gerçi Rousseau "Contrat social" ile Devletin değil cemiyetin menşei izah etmektedir. Fakat, ilerde de göreceğimiz gibi, Maistre cemiyet ile egemenliğin aynı zamanda teşekkül ettiğini, cemiyetlerin tekâmülünde "cemiyetin teşekkülü" ve "egemenliğin teessüs etmesi" diye iki ayrı safhanın tefrik edilemeyeceğini, egemenlik olmaksızın cemiyet tasavvur olunamayacağını iddia etmektedir (4).

Yukarda Maistre'e göre dünyanın Allah tarafından konmuş kanunlara göre idare edilmekte olduğunu söyledik. Maistre'e göre bu tabii kanunlar insanların cemiyet halinde yaşamalarını amir olmasalardı hemcinsleri ile münasebette bulunmalarını kolaylaştırmaktan başka bir işe yaraması ihtimali bulunmayan konuşma kabiliyetinin insanlara bahşedilmiş olmasının sebebi kalmazdı. O halde insanların cemiyet halinde yaşaması, kısaca, cemiyet, dünyayı idare eden kanunların bir icabı, yani tabii bir müessesedir (5).

(1) F. Bayle, op. cit., p. 39 (-den naklen).

(2) Contrat Social, liv. 3, ch. VIII.

(3) F. Bayle, op. citato, p. 41.

(4) Etude sur la Souveraineté, liv. I, ch. III.

(5) Examen d'un écrit de J. J. Rousseau sur l'égalité parmi les hommes, ch. I, Oeuvres compl. T. VII.

II. EGEMENLİĞİN MENŞEİ :

Egemenliği gerek içtimai mukaveleden ayrı ve ondan sonra yapılmış bir mukaveleye, gerekse doğrudan doğruya içtimai mukaveleye istinat ettiren demokratik doktrinler cemiyeti egemenliğin teessüsü için zaruri bir muhit olarak kabul ettikleri, yani egemenliğin teessüs edebilmesi için ilk önce cemiyetin vücut bulmuş olmasını zaruri buldukları halde Maistre'e göre egemenlik olmaksızın bir cemiyet tasavvur olunamaz;" nasıl kralıçesiz bir arı kovarı olamazsa hakim bir otoritenin mevcut olmadığı bir cemiyet te olamaz (1). Cemiyetin vücudu için o cemiyette hâkim bir otoritenin, yani egemenliğin mevcudiyeti şarttır; zira insanlar tabiaten iyi değildirler (2), cemiyet halinde yaşayabilmeleri, birbirlerine zarar vermemeleri ancak hakim bir otoritenin bunlar arasındaki münasebetleri düzenlemesiyle kabildir. Görülüyor ki cemiyet gibi egemenlik de insan tabiatının zaruri bir neticesidir (3).

Gerçi Maistre cemiyet içinde egemenliğin teessüsüne halkın iştirâk ettiğini kabul etmektedir. Filhakika halkın rızası olmaksızın egemenliğin teessüs edemeyeceğini, egemenliğin teessüs edebilmesi için halkın ona itaat etmeye rıza göstermiş olması lâzım geldiğini söylemektedir (4). Ancak Maistre'e göre halkın, egemenliğin teessüsünde oynadığı rol egemenliği tesis eden yüksek iradeye vasıtalık etmekten ibarettir (5). Allah egemenliği tesis için insanları vasıta olarak kullanmıştır. Demek oluyor ki Maistre'e göre egemenlik - bizzatihi egemenlik - Allah'ın iradesinin neticesidir; zaruri, tabii bir şeydir. Fakat egemenliğin şu veya bu kimse veya heyet tarafından kullanılacağını Allah bizzat tayin etmez; bunu halk vasıtasıyla yapar. Görülüyor ki Maistre de aşağı yukarı St. Thomas gibi "Omnis Potestas a Deo per populum" demektedir. Bununla beraber bu hususta St. Thomas ile Maistre arasında mühim farklar olduğu inkâr edilemez :

Bir kere Maistre Allah'ın, egemenliği kullanacak olan kimseyi her ne kadar insanlar vasıtasıyla (per populum) seçtiğini kabul etmekte ise de bu işi yaparken insanların tamamen müstakil olarak hareket ettiklerini kabul etmeyip, Allahın iradesine taabi olduklarını söylemektedir (6). Bu

(1) Etude sur la Souverainete, liv. I, ch. III.

(2) Burada Maistre, Hıristiyanlıktaki "péché originel" fikrinin tesiri ile Hobbes'ın "Homo homini lupus" olduğu fikrini kabul etmektedir (F. Bayle, op. cit., p. 44).

(3) Examen d'un écrit de J. J. Rousseau sur l'inegalite parmi les hommes, ch. I.

(4) Maistre aynen şöyle diyor: "il est très vrai, dans un sens inferieur et grossier, que la souveraineté est fondée sur le consentement humain, car, si un peuple quelconque s'accordait tout à coup pour ne pas obeir, la souverainete disparaîtrait, et il est impossible d'imaginer l'établissement d'une souverainete sans imaginer un peuple qui consente a obeir (Etude sur la souverainete, liv. I, ch. I.

(5) Etude sur la Souveraineté, loc. cit.

(6) F. Bayle, op. cit., p. 45.

suretle her ne kadar egemenliği kullanacak olan kimse insanlar tarafından tayin ediliyorsa da aynı zamanda da Allah tarafından tayin edilmiş olmaktadır. Halbuki St. Thomas'ya göre sadece egemenlik - bizzatıhi egemenlik - Allah'ın iradesinin neticesidir, kullanılması tarzı ise insanlar tarafından serbestçe tâyin olunur.

Netice itibarıyla, Maistre'e göre Devlet insan tabiatının ve tarihi tekâmülün zaruri bir neticesi olup tabii bir müessesedir. Bu suretle Maistre siyasi iktidarın durumunu, cemiyet ve devleti halkın iradesine istinad ettiren teorilerin aksine olarak sağlamlaştırmaktadır.

III. MİLLET :

Maistre'e göre Millet te, cemiyet ve egemenlik gibi tabii bir hadisedir. Muayyen bir toprak parçası üzerine yerleşmiş bulunan kimseler tarihi tekâmül neticesi manevi bir birlik arzederler ki bu manevi birliğin en güzel tezahürü lisan birliğidir (1). Maistre bu manevi birliği meydana getiren şeyler olarak bir taraftan millettaşların birbirine karşı duydukları yakınlığı diğer taraftanda aynı milletten olan kimselerin yabancılara karşı hissettikleri yabancılığı göstermektedir (2). İşte Maistre'e göre aynı ülkede oturmak, aynı dili konuşmak, aynı ırktan olmak gibi amiller neticesinde temeyyüz etmiye başlayan millî birlik bu manevi âmilin tesiriyle mükemmel halini alır ve millet meydana gelir (3).

Görülüyorki milleti teşkil eden unsurları Maistre çok güzel tahlil etmiştir.

Gördükki Maistre cemiyetin, milletin ve egemenliğin insan iradesinin mahsulü olmayıp tabii birer müessese olduklarını iddia etmektedir. Aynı şekilde Maistre insanların cemiyetin esas teşkilâtını kurabileceklerini de reddetmektedir. Ona göre: "cemiyetlerin siyasi teşkilâtları asla bir müzakere mahsulü olamaz (4), "hiç bir zaman devlet adamları bir araya gelip, üç kuvvet tesis edelim, bunların birbiri ile münasebetlerini falan şekilde düzenliyelim ve ilh... demiş değildirlere; cemiyetin siyasi teşkilâtı düşünce mahsulü değil, sayısız âmillerin mühasalasıdır" (5). Maistre cemiyetin siyasi teşkilâtının "bir nebat gibi hissedilmeden teşekkül ettiğini" söylemektedir (6).

(1) F. Bayle, op. cit. p. 46.

(2) Etude sur la Souverainete, liv. I, ch. IV.

(3) F. Bayle, op. cit., p. 49.

(4) Etude sur la Souverainete, liv. I, ch. VII.

(5) Essai sur le principe generateur des Constitutions politiques, Parag. XII.

(6) F. Bayle, op. cit., p. 60.

Bununla beraber Maistre her devletin teşkilât tarihçesinde yazılı vesikaların bulunduğunu inkâr etmemektedir. Böyle olunca artık memleketin siyasi teşkilâtının teşekkülünde insanların rolü olmadığı iddia olunabilir mi? Maistre buna şu şekilde cevap vermektedir: Her memleketin teşkilât tarihçesinde rastlanan yazılı vesikalar hükümdarın teb'asına bahsettiği bazı hakların tevsikinden başka bir şey değildir; bu hak bahsetme keyfiyeti ise hükümdarın arzusu neticesi olmayıp bir yığın amilin neticesidir (1).

Diğer taraftan Maistre - yukarda egemenliğin menşei hususunda ki fikirlerinden bahsederken de temas ettiğimiz gibi - cemiyette siyasi iktidarın teşekkülünde, diğer tabirle, cemiyette siyasi müesseselerinin vücade gelmesinde insanların bir dereceye kadar rolü olduğunu da kabul etmektedir. Ancak, yine yukarda işaret ettiğimiz gibi, "insanlar bu rolü oynarlarken müstakil olarak hareket etmemekte, tabiat üstü bir kuvvetin iradesine taabi bulunmaktadır. Zaten siyasi müesseselerin teşekkülünde tabiat, diğer vasıtalarla birlikte, insanları da vasıta olarak kullanmaktadır." Bunu kabul etmekle Maistre tabiatıyla siyasi müesseselerin vücade gelmesinde insanların bir dereceye kadar rolü olduğunu da kabul etmiş olmaktadır. Ancak, bu suretle siyasi müesseseler insanlara düşen role rağmen yine de insanların iradesine bağlı olmaksızın teşekkül etmektedir. Maistre insanların, siyasi müesseselerin teşekkülünde rol oynarken üstün bir varlığın iradesi ile bağlı olduklarını isbat için tarihe başvurmakta ve demektedir ki: İnsanlar şu veya bu hakkı tanıtabilmişler, şu veya bu müesseseyi kurabilmişler, fakat bununla tarihin muayyen bir devrinde siyasi bünyenin şöyle veya böyle olmasını temin edememişler, yani her parçası kendi düşüncelerinin mahsulü olan siyasi bir teşkilât kurmaya hiç bir zaman muvaffak olamamışlardır.

Maistre bu şekilde cemiyetin siyasi teşkilâtının insanların eseri olmayıp, tarihi tekâmülün neticesi olduğunu iddia ettikten sonra, bunun tabii neticesi olarak yazılı Anayasaları tenkit etmiştir. Ancak burada bir noktaya dikkati çekmek icap eder: Maistre'in tenkid ettiği mücerret olarak (a priori) hazırlanmış Anayasalardır; yoksa Maistre bir milletin siyasi teşkilâtına hakim olan "tabii kanunların" kaleme alınmasını tenkid etmemektedir (2). Maistre mücerret olarak hazırlanmış Anayasalara misal olarak ihtilâl Anayasalarını göstermekte ve meselâ 1795 tarihli Fransız Anayasasını, Anayasada "fransızlar" değil de "insanlar" denmiş olması sebebiyle tenkid etmektedir; Zira Maistre bir Anayasa hazırlama-

(1) *Conciderations sur la France*, ch. VI.

(2) *Correspondance, Oeuvres compl.*, T. XIII, p. 46.

nın, ancak "muayyen bir milletin karakterine, adetlerine, dini, coğrafi vaziyetine, siyasi münasebetlerine ve ilh... göre o millete en uygun kanunların tesbiti" demek olması halinde abes olmayacağını - daha önce bahsettiğimiz fikirleri neticesi olarak (1) zaruri bulmaktadır.

Bununla beraber Maistre a priori olmayan "zaten mevcut hakların ve müesseselerin tesbiti" mahiyetinde olan Anayasaları da lüzumsuz ve tehlikeli bulmaktadır. Lüzumsuz bulmaktadır çünkü bu takdirde Anayasa zaten mevcut müesseseleri tesbit eden bir vesikadan başka bir şey olmayacaktır. Tehlikeli bulmaktadır, çünkü bir kere halkın "Anayasa ile teminat altına alınmış haklarını" müdafaaya kalkışması ihtimali vardır; sonra yazılı bir metin hükümdar tarafından kolayca değiştirilebilir (2), halbuki kökleşmiş adetler için böyle bir şey bahis mevzuu olamaz. Nihayet Maistre siyasi teşkilâtın kaleme alınmasına muhalif olan modern müelliflerin iddialarını da, yani yazılı bir metnin hayatın icaplarına uymasının zor olacağını da daha o zaman ileri sürmüştür; Maistre, kanun vazunun geleceğin bütün ihtiyaçlarını görmesine imkân olmaması sebebi ile, kısa zamanda hayatla kanunlar arasında bir uçurum hasıl olacağını söylemektedir (3).

V. MUHTELİF HÜKÜMET ŞEKİLLERİ VE ENİYİ HÜKÜMET ŞEKLİ

Gördükki Maistre'e göre bir memleketin siyasi teşkilâtı o memleketin tarihinin mahsulüdür ve dolayısı ile insanlar şu veya bu hükümet şeklini seçmekte serbest değildirler. Buna rağmen Maistre muhtelif hükümet şekillerini mukayese etmektedir. Fakat bundan maksadı muhtelif hükümet şekillerinin fayda ve mahzurlarını göstererek şu veya bu hükümet şeklini tavsiye etmek değildir. Maistre'in maksadı - ilerde de göreceğimiz gibi - sadece hangi hükümet şeklinin hangi tabii şartların mevcudiyetini istilzam ettiğini ortaya koymaktır.

Maistre, muhtelif hükümet şekilleri hakkındaki fikirlerini bilhassa 1794 - 1796 arasında Lausanne'da iken yazdığı "Etude sur la Souverainete" adlı kitabında izah etmişti. Maistre hükümetlerin monarşi, aristokrazi ve demokrasi diye üçe taksimini tenkit etmektedir; Maistre aristokrazi ile demokrasi arasında, bunların ayrı ayrı hükümet şekilleri olduğu

(1) Yani cemiyetin siyasi teşkilâtının insanların iradesinden müstakil olarak vücut bulduğu hususunda ki iddiasının neticesi olarak...

(2) *Essai sur le principe generateur des Constitutions politiques*, Parag. II, *Oeuvres compl.*, T. I.

(3) *Essai sur le principe generateur des Constitutions politiques*, Prag. 23.

nu kabul ettirecek derecede büyük bir fark bulunmadığını, aralarındaki farkın birinde idare edenlerin sayısının daha az, diğerlerinde daha çok olmasından ibaret bulunduğunu söylemektedir (1). Bununla beraber Maistre gine de bu üçlü taksime uyarak hükümet şekillerini monarşi, aristok-rasi ve demokrasi olmak üzere üçe ayırıp tetkik etmektedir.

A. MONARŞİ :

Maistre'nin monarşi üzerindeki fikirleri onun monarşiye taraftar ol-
duğu kanaatini uyandırabilir. Bununla beraber Maistre'nin monarşiyi mü-
dafaa ettiği söylenemez (2). Zira kabul ettiği prensipler buna manidir;
Evvence işaret ettiğimiz gibi Maistre'nin gayesi her hükümetin kendisine
mahsus faide ve mahzurları olduğunu göstermek ve muayyen bir memle-
ket için en iyi hükümet şeklinin o memleket ihtiyaçlarına en iyi cevap ve-
ren, uzun bir tekâmül neticesinde o memlekette yerleşmiş bulunan hükü-
met şekli olduğunu göstermektir. Eğer Maistre monarşinin meziyetleri ü-
zerinde uzun boylu duruyorsa bunun sebebi monarşiyi muhtelif hükümet
nevilerinin en iyisi olarak kabul etmesi değil, monarşinin filozofların ten-
kidine en çok maruz kalmış hükümet şekli olmasıdır; filhakika Maistre
bu rejime tabi olan kimselere monarşinin de diğer hükümet şekilleri gibi
kendine mahsus faydeleri olduğunu ve diğer hükümet şekillerinden aşağı
kahr bir tarafı olmadığını göstermek istediğini bu rejime tabi olanların
diğer hükümet nevilerine tamah etmeleri için sebep bulunmadığını söy-
lemektedir (3).

Maistre'e göre işlerin bir tek elden idaresinin - insan tabiatının mü-
kemmell olmaması sebebiyle doğacak mahzurlara rağmen - birçok faide-
leri vardır. Kuvvetli bir hükümet ancak otoritenin bir elde toplanmış
olması ile temin edilebilir. Maistre'e göre bunun bilhassa büyük ülkeye
sahip devletler için ehemmiyeti vardır. Çünkü böyle bir devlet ancak
kuvvetli bir hükümet sayesinde mevcudiyetini muhafaza edebilir. Maist-
re tecrübe ve müşahadenin de bunu ispat ettiğini, tarihte hiç bir büyük
cumhuriyete raslamanın kabul olmadığını söylemektedir (4).

Maistre bu suretle monarşinin faydeleri arasında ilk olarak kuvvetli
bir hükümetin mevcudiyetine imkân vermesini saydıktan sonra monar-
şinin kıymetini felsefi ve psikolojik mülâhazalarla da ortaya koymağa ç-
alışmaktadır: Bilindiği gibi Maistre, Hristiyanlığın " ilk günah" (peché

(1) Etude sur la souverainete, liv. 2, ch. 2.

(2) F. Bayle, op. cit., p. 80.

(3) Etude sur la souveraineté, liv. 2, ch. 2.

(4) Considérations sur la France, ch. IV.

originel) fikrinin tesisiyle Rousseau'nun aksine olarak, insanın doğuştan iyi olduğu fikrini reddetmektedir. Bununla beraber Maistre diyor ki : Tecrübe göstermektedir ki insan doğuştan iyi olmamakla beraber, şahsi menfaatleri bahis mevzuu olmayan hallerde dürtüst hareket etmektedir. Böyle olunca idare eden mevkiinde olanlar ne kadar az olursa bunların şahsi menfaatlerinin bahis mevzuu olabileceği haller de o kadar az olacak ve dolayısı ile yolsuzluklara da o kadar az rastlanacaktır. İdare eden bir tek kimse olursa, menfaatlerinin bahis mevzuu olacağı haller pek az olacağından yolsuzluklar da pek az olacaktır. Demek ki, Maistre'e göre, ancak monarşi memleketin umumi menfaatlerinin, idare edenlerin şahsi menfaatlerine feda edilmemesini temin edebilecektir.

Maistre Monarşinin bu faydasından başka, bütün monarşi taraftarlarının ileri sürdüğü diğer bir meziyetini de saymaktadır; Demokraside umumi iradenin önünde duracak hiç bir kuvvet bulunmamasına mukabil Monarşide kralın keyfi şekilde hareket etmesine, dinî inançlar, kanunlar adetler, asillerin imtiyazları ve ilh. gibi bir çok engeller vardır.

Maistre bu şekilde Monarşinin faydalarını saydıktan sonra "Monarşi de diğer bütün hükümet şekilleri kadar meşru, fakat devlet içinde sulh ve sukunu hepsinden fazla muhafazaya muktedir bir hükümet şeklidir" demek suretiyle Monarşiyi diğer hükümet şekillerinden mutlak olarak üstün telâkki etmediğini belirtmektedir (1).

B. ARISTOKRASI

Maistre gerek Aristokrasi ile Demokrasi arasında, bunların ayrı ayrı hükümet şekilleri olduğunun kabulünü icab ettirecek kadar büyük bir fark bulunmaması (2) sebebi ile, gerekse Aristokrasinin tarihte ender tesadüf edilen bir hükümet şekli olması dolayısı ile Aristokrasi üzerinde uzun boylu durmamakta, sadece Aristokrasinin de - Monarşiden daha az olmakla beraber - kuvvetli bir hükümetin mevcudiyetine imkân verdiğini ve devlet içinde sulh ve sukunu temin ettiğini söyleyip Demokrasiye geçmekte ve bu rejim üzerinde uzun boylu durmaktadır.

C. DEMOKRASI

"Egemenlik üzerinde etüd" adlı eserinin Demokrasiye tahsis et-

(1) F. Bayle, op. cit., p. 85 (- den naklen).

(2) Etude sur la souverainete, liv. 2, ch. 2.

tiği bahsinde Maistre de Rousseau gibi (1), kelimenin tam manasında bir demokrasinin şimdiye kadar mevcut bulunmamış olduğunu ve şimdiden sonra da mevcut olamayacağını söylemektedir; Hakiki bir Demokraside egemenliğin hem süjesinin hem de objesinin halkın olması icab eder. Bu ise imkânsızdır; zira egemenlik, mahiyeti icabı, kendisine tabi olanların iradesinden üstün ve dolayısıyla ayrı bir iradeyi tazammun eder. Bu mülahazalar neticesi olarak Maistre hakiki bir Demokrasiyi "egemenliğin mevcut bulunmadığı bir insan topluluğu" olarak tarif etmektedir (2). Maistre hakiki Demokrasiyi şirketler ve ilh. gibi hususi hukuk cemiyetlerine benzetiyor; nasıl ki bu cemiyetlere dahil bulunan kimseler bazı kaidelere riayeti kabul edip sırf kendi arzularıyla bunlara uygun hareket ediyorlarsa Demokraside de insanlar kendi koymuş oldukları kaidelere riayet etmektedirler (3). Maistre "kanun"u "üstün bir iradenin mahsulü" olarak kabul ettiğinden Demokrasilerde halk tarafından vazolunan hukuk kaidelerine, şirketlerin, cemiyetlerin nizamnameleri gibi bir takım nizamnameler gözü ile bakmakta ve bunlara "nizamname" (reglement) adını vermektedir (4).

Fakat, yukarda da işaret ettiğimiz gibi, Maistre'e göre hakiki Demokrasi ile mevcut Demokrasiler arasında fark vardır; Mevcut Demokrasiler tam manası ile bir Demokrasi gibi kendi koydukları kaidelere tamamen kendi arzularıyla riayet eden ve üstün bir otoritenin (egemenliğin) mevcut bulunmadığı insan toplulukları değildir; Mevcut Demokrasilerde her ne kadar halk bir çok hususlarda bizzat kendi koyduğu kaidelere taabi ise de yine de üstün bir otorite ve bunun koyduğu kaideler vardır.

Demokratik idarede hükümdarın rolü az olduğundan ve bir çok hususlarda halk kendi kendini idare ettiğinden Demokrasi halktan hususi vasıflar isteyen bir hükümet şeklidir. Maistre de Montesquieu ve Rousseau gibi demokratik bir hükümette halkın haiz olması lazım gelen bu vasıfların başında halkın faziletli ve olgun olmasını saymaktadır. Çünkü ancak bu taktirdedir ki halk iyiyi kötüden ayırdedebilecek ve Demokrasinin yaşayabilmesi mümkün olacaktır. Bundan başka Maistre, Demokrasi hakkında yaptığı tarifin bir neticesi olarak, halkta birbirine karşı bir "bağlılık hissinin" mevcut olmasını da Demokrasi için lüzumlu bir vasıf olarak saymaktadır. Halkta böyle bir hissin, tabir caizse, bir aile zihniyetinin bulunması ise ancak küçük memleketlerde bulunabileceğinden Maistre küçük bir ülkeye sahip memleketlerde demok-

(1) Contrat Social, liv. 3, ch. IV

(2) Etude sur la souveraineté, Oeuvres compl., T.I, p. 465

(3) F. Bayle, op. cit., 87 (-den naklen)

(4) F. Bayle, op. Cit., 88 (-den naklen)

rasinin mevcut olabileceğini ve müşahadenin de bunun doğruluğunu gösterdiğini söylemektedir. O zamanki fransız demokrasisini Maistre, ihtilâlin verdiği heyecanla fransızların birbirine kaynaşmalarının bir neticesi olarak görmekte, ve bu heyecan yukarda bahsettiğimiz devamlı zihniyeti doğuramayacağından ihtilalin verdiği heyecan geçince fransız demokrasisinin de yıkılacağını söylemektedir (1).

Maistre'e göre demokratik idare şeklinin halkta mevcudiyetini icab ettirdiği vasıfları bu şekilde saydıktan sonra şimdi Maistre'in Demokraside ne gibi kusurlar bulduğunu görelim:

Maistre, Demokraside adaletin iyi bir şekilde tevzi edileceği hususundaki iddiaların sathi bir müşahadenin mahsulü olduğunu söylemektedir; Demokraside milleti temsil eden yargıçlar onun kanaat ve menfaatlerinin hilâfına hareket edemeyecekler ve kararları daima halk kitlesi lehinde ve mümtaz sınıf aleyhinde olacaktır. Bunun neticesi olarak Monarşide pek az kimse kanundan muâf tutulurken Demokraside kanunlar ekseriyete karşı tesirsiz kalacaktır (2).

Fakat Maistre Demokraside adaletin iyi bir şekilde tevzi edilemeyeceğini göstermek için böyle çürük bir iddia ile iktifa etmemekte, daha önce başka bir münasebetle temas ettiğimiz bir takım felsefi mülahazalara da istinad ederek iddiasını isbata çalışmaktadır: İnsanlar şahsi menfaatleri bahis mevzuu olmayan hallerde dürüst hareket etmektedirler; Böyle olunca, egemenlik ne kadar çok kimsenin elinde bulunursa hükümdarın şahsi menfaatlerinin bahis mevzuu olacağı haller de o kadar çok olacak ve netice itibariyle, diğer hususlarda olacağı gibi adaletin tevziinde de yolsuzluklar o derece artacaktır (3).

Maistre Demokraside hükümdar mevkiini kitlenin işgal ettiğini, en tahammül fersa hükümdarın ise kitle olduğunu da söylemektedir (4).

Fakat Maistre'in Demokrasiye yaptığı bütün bu tenkitler onun Demokrasiyi diğer hükümet şekillerinden aşağı gördüğü zannını uyandırmamalıdır; Daha önce de söylediğimiz gibi Maistre hiç bir hükümet şeklinin mutlak olarak diğerlerinden üstün olduğu söylenemeyeceği fikrindedir (5). Maistre'e göre, muhtelif hükümet şekilleri arasında hangisinin en iyi olduğundan değil, ancak muayyen bir millet için en iyi hükümet şeklinin hangisi olduğundan bahs olunabilir. Maistre, muayyen bir millet için en iyi hükümet şeklinin, o millete en uzun zaman ve en zi-

(1) F. Bayle, op. cit., p. 89

(2) Etude sur la souveraineté, liv. 2, ch. VI

(3) Etude sur la souveraineté, liv. 2, ch. 4

(4) Etude sur la souveraineté, liv. 2, ch. 4

(5) Etude sur la souveraineté, liv. 2, ch. 7, in fine

yade kudreti temin eden ve onu en uzun zaman ve en çok refaha kavuşturan hükümet şekli olduğunu, bu hükümet şeklinin ise bahis mevzuu olan millete göre Demokrasi, Aristokrasi veya Monarşi olabileceğini söylemektedir (1).

NETICE:

Maistre'in siyasi fikirleri üzerinde yaptığımız bu kısa etüt açıkça gösteriyor ki J.de Maistre, umumiyetle iddia edildiği gibi, hararetli bir mutlakiyet taraftarı değildir; o sadece hürriyetle otoritenin telif edilmesi lâzım geldiğini iddia etmiştir. Bunun doğruluğunu göstermeye Maistre'in şu sözünü zikretmek kâfidir: "Halka daima otoritenin iyiliklerinden, hükümdara da hürriyetin faydalarından bahsetmek lâzımdır" (2)

Son olarak şunu da söyleyelimki Maistre'in siyasi fikirlerinin bunlardan ibaret sanılması yanlış olur; Onun siyasi fikirleri toplu bir halde değil, eserlerinde şuraya buraya dağılmış bir haldedir. Bu itibarla eserlerinde daima yeni yeni siyasi fikirlere raslamak mümkündür.

---

(1) Etude sur la souveraineté, liv. 2, ch. 5
(2) F. Bayle, op. cit., p. 120 (- den naklen).